

Δημήτριος Βερναρδάκης

Ευφροσύνη [απόσπασμα: «Η καταστροφή του Χορμόβου»]

Εστία, Αθήνα

τμ. 13, ετ. Ζ', τχ. 322, 28 Φεβρουαρίου 1882, σ. 129-130

Ἐκ τῆς «Εὐφροσύνης», τοῦ ἄρτι ἐκδοθέντος δράματος τοῦ κ. Δ. Βερναρδάκη, παραλαμβάνομεν τὴν ἐπομένην ἀφήγησιν, ἐν ἣ δια στόματος τῆς Νάσως, τροφῆς τῆς Εὐφροσύνης ζωνῶς περιγράφεται:

Ἡ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΧΟΡΜΟΒΟΥ

ΝΑΞΟΣ

Ἦτο πρὸ ἐτῶν

κοντὰ σ' τὸ Τεπελένι, χώραν τουρκικὴν, τὸ Χόρμοβον, χωρίον Χριστιανικόν.

Τὸ Τεπελένι ἦτο ἡ αἰμοβαφῆς ἐνὸς θηρίου φωλεᾶ, ποῦ λέγεται τὴν σήμερον βεζίρης, ἀλλὰ πρὸ ἐτῶν εἰκοσιπέντε ἴσως καὶ ἐπέκεινα Βελη-ζαδὲς Ἀλῆ μπεης ἐλέγετο.

Εἰς τὴν ἰδίαν ἦσαν φωλεᾶν μ' αὐτὸν καὶ δύο τίγρεις, Χάμκω ἡ μητέρα του, κ' ἡ ἀδελφὴ του Χαϊνίτσα

Εὐφροσύνη

Μάλιστα.

Ἦ, τίς δὲν τὰς γνωρίζει; τίς δὲν ἤκουσε τὰ δύο φοβερὰ αὐτὰ ὄνματα;

ΝΑΞΟΣ

κ' αἱ δύο λυσσασμέναι γιὰ τὸ Χόρμοβον καὶ γιὰ τοὺς Χορμοβίτας. Τέλος δ' Ἀλῆς, τὴν λύσσαν ποτισμένος καὶ τὸ μῖσός των, μὲ δυὸ χιλιᾶδες βίχνεται σ' τὸ Χόρμοβον.

Ἦ, καὶ νὰ ἦσουν τότε ἐκεῖ καὶ νὰ βλεπες νὰ τρέχουν αἱ γυναῖκες μὲ τοὺς ἄνδρας των νὰ τοὺς ξεπροβοδίζουν εἰς τὸν πόλεμον, ἄλλαις ἐκεῖ νὰ κλαίουν καὶ νὰ δέρωνται, ἄλλαις νὰ ξεβρίζωνουν ταῖς πλεξίδες των καὶ ἄλλαις νὰ καταρῶνται καὶ νὰ βλασφημοῦν τὸν ἄπιστον Ἀλῆν καὶ τὴν μητέρα του.

Ἦμουν ἐκεῖ κ' ἐγὼ μὲ τὴν μητέρα μου καὶ μὲ τὰς ἀδελφάς μου. Κεῖναις ἐκλαιαν, ἐγὼ—μικρὴ ἀκόμα—ἔμεν' ἄφωνη, καὶ ἐκρατοῦσα μόνον τὴν μητέρα μου ἀπὸ τὸ φόρημά της. Ἐνικήθησαν οἱ ἀσεβεῖς, καὶ πρῶτος εἰς φυγὴν τραπίεις, κατησχυμμένος δ' Ἀλῆς ὑπέστρεψε σ' τὸ Τεπελένι. Ἦς τὸν εἶδεν, ὤρμησεν ἡ Χάμκω μανιώδης κατεπάνω του, καὶ πτύουσά τον κατὰ πρόσωπον, «Δειλέ, κρημνίσου ἀπ' ἐμπρός μου!» τοῦ ἐφώνησε, «Ἄγε νὰ κλώθης σ' τὸ χαρῆμί νήματα. Τὰ ὄπλα δὲν ἀρμόζουν εἰς τὰς χεῖράς σου, ἡ ἡλακᾶτη μόνον».

Εὐφροσύνη

Ἦλ' ἀληθινά.

Τὰ ἤκουσ' ἀπὸ τόσους ἀπαράλλακτα. Τοιαύτη μόνον μήτηρ ἦτο δυνατὸν εἶδν ταιοῦτον νὰ γεννήσῃ.

ΝΑΞΟΣ

Ἰκανά

παρῆλλον ἔτη, καὶ ὁ πρὶν ἐχθρὸς Ἀλῆς ὁ ἄκρος ἦτο φίλος τῶν Χορμοβιτῶν. Νεόνυμφη ἀκόμα ἐναννουρίζα μίαν ἡμέραν ἤσυχη τὸν Χρῆστό μου, δέκα μηνῶν ἀγόρι. Ἐξαφνα πυκνοὺς τουφεκισμοὺς ἀκούω· σ' τὸ παράθυρον προβάλλω, πλὴν δὲν βλέπω τὸ παραμικρόν. Καθίζω, καὶ σ' ὀλίγον ὁ τουφεκισμὸς ἀρχίζει πάλιν. Πάλιν ἐσηκώθηκα.

Οἱ γείτονές μου ψιθυρίζουν. Ἦλεῖπεν ὁ ἄνδρας μου, καὶ ὁ φόβος μ' ἐκυρίευσε. Κάνω νὰ τρέξω σ' τοῦ πατρός μου, μὴ ἐκεῖ μάθω τί τρέχει· ἀλλὰ μόλις ἤνοιξα τὴν θύραν κ' εἶδα μαῦρα σύννεφα καπνοῦ τὴν χώραν νὰ σκεπάζουν, καὶ ὑπόκωφος βοὴ νὰ τὴν σαλεύη. Γέροντες, παιδιᾶ, γυναῖκες, ὅλοι ἐβρίχναν ξεφωνητά, ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἤκουε τί ἔλεγαν. Μακρόθεν μετ' ὀλίγον γοερὰ κραυγὴ ἀλλ' ὄξυτάτ' ἠκούσθη: «Φωτιά καὶ σπαθὶ σ' τὸ Χόρμοβον! Σωθῆτε!» Ἦτο δ' Ἀλῆς μὲ τοὺς Τουρκαλθανούς του, ὅπου ἔξαφνα ἐπιδραμόντες ἔβαζαν φωτιά παντοῦ καὶ ἐσφάζαν τὸν κόσμον εἰς τὸ Χόρμοβον. Ἄπὸ τὸν φόβον ἔτρεμα ὀλάκερη. Ἦκαμα μὲ νὰ τρέξω, ἀλλ' ἀδύνατον. Θεὸς καὶ τὸ παιδί μου ἐνθυμήθηκα. Ἄνέδηκα, τὸ πῆρα, κ' ἔξω ἔτρεξα νὰ πάγω σ' τοῦ πατρός μου. Πλὴν πυκνότατον τὸ πλῆθος εἰς τὸν δρόμον μ' ἐσπρωξεν ἀλλοῦ, ἀπ' ὅπου μόλις εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μπόρεσα νὰ γυρίσω καὶ νὰ τὸν δῶ, ἄχ! ζωσμένον ἀπὸ φλόγας. «Βοηθήσατε» ἐφώνησα, καὶ τρέχω. Ἄπὸ τὰ μαλλιά ἕνας Τουρκαρβανίτης μὲ σπαθὶ γυμνὸ μ' ἀρπάζει καὶ μὲ σέρνει!

Εὐφροσύνη (παρακαλεῖται ἀκούσαστε)

Παντοδύναμε!

ΝΑΣΩ

Ἐξαφνα τότε ἓνα πελέκι ἄστραψε, καὶ ὁ τουρκαρβανίτης ἐκυλίσθηκε σ' τὰ χῶματα μαζί μου. Ἀπ' τὰ χέρια του μ' ἀδράχνει τότε χέρι δυνατώτερο καὶ μὲ σηκώνει. Ἦτανε ὁ ἄνδρας μου. Ἀρπάχνει τὸ παιδί μου — Ἄχ, Φροσύνη μου! σ' τὴν ἀγκαλιά μου τὸ καυμένο ἦτανε συμμαζεμένο, σὰν νὰ ἐννοιωθε, χωρὶς νὰ βγάλη ἄχνα — τὸ φιλεῖ, σ' τὸν κόρφο μου τὸ βάνει πάλιν, μὲ φιλεῖ, καὶ δείχνοντας τὸν δρόμο, ποῦ τὸ πλῆθος πῆρε φεύγοντας «Τρέξε ἐκεῖ, μὲ λέγει, τρέξε γρήγορα, μαζί μ' ἐκείνους!» — «Τάσο μου, ἐφώνηξα ἐγώ, ποῦ μὲ ἀφίνεις;» — «Κάμε γρήγορα ὅ,τι σὲ λέγω» εἶπε μὲ προστακτικὴν φωνὴν ἐκεῖνος. «Διὰ τοὺς γονεῖς ἐγώ καὶ συγγενεῖς μας θὰ φροντίσω γρήγορα, καὶ τρέχομεν κατόπι καὶ σὰς φθάνομεν. Πήγαινε, τρέξε». — Ἐτρεξα καὶ ἔφθασα τὸ πλῆθος ὅπου ἔφευγαν.

[Μικρὰ παύσις].

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Καὶ ὕστερα;

ΝΑΣΩ

Μακρὰν τῆς χώρας φεύγοντες ἐσώθημεν. Καὶ ἄλλοι μὲν, καθὼς κατόπιν ἤκουσα, σ' ταῖς Κυθωνιαῖς ἐφύγαν τῆς Ἀνατολῆς, ἄλλοι σ' τὴν Βουλγαρίαν ἐσκορπίσθησαν, καὶ ἄλλοι πῆγαν εἰς τὸ Βουθρωτόν. Ἐγὼ εἰς τοῦ Ἀργυροκάστρου τὰ βουνὰ καθὼς ἐφθάσαμεν, ὀπίσω ἔμειν' ἀπ' αὐτούς, προσμένουσα εἰς μάτην, φεῦ, τὸν ἄνδρα μου καὶ τοὺς γονεῖς νὰ ἴδω καὶ οἰκείους μου. Ἀπελπισθεῖσα τέλος πρὸς τὸ Χόρμοθον τὸ βῆμα στρέφω, καὶ εἰς βράχον ὑψηλὸν ἀνέβηκα νὰ ἴδω τὴν πατρίδα μου. Ζητῶ νὰ τὴν ἀνεύρω με τὸ βλέμ', ἀλλὰ δὲν βλέπω παρ' ἐρείπια καπνίζοντα ἐκεῖ ποῦ ἦτον ὡς προχθές τὸ Χόρμοθον. ὦ, τὴν στιγμὴν ἐκείνην δὲν ἐθάσταξα· ἔκλαυσα τότε, ἔκλαυσα κ' ἐθρήνησα. Ἀπὸ ἐκεῖ σ' τὴν χώραν ἐκατέβηκα, ἀλλ' οὔτε δρόμον οὔτε συνοικίαν κἄν ἀναγνωρίζω. Προχωρῶ ἐπάνω εἰς ζεστὴν ἀσθόλην καὶ διασκελίζουσα κορμιὰ νεκρῶν καὶ μέλη ἢ ἡμίκαυστα ἢ ἀπανθρακωμένα καὶ κατὰμυρα. Ὑπάγω πρὸς τὸ μέρος, ὅπου ἔκειτο ἡ πατρικὴ οἰκία, ὡς ὑπέθετα. Ἐκεῖ κοιτάζω ἐν πρὸς ἐν τὰ πτώματα· ἀλλὰ εἰς μάτην ἦσαν ὅλ' ἀγνώριστα. Φωνάζω τότε κ' ἐξ ὀνόματος καλῶ τὸν σύζυγόν μου, τοὺς γονεῖς, τοὺς συγγενεῖς. Κανεῖς δὲν ἀποκρίνεται ἀπὸ πουθενά. Πλὴν μετ' ὀλίγον ἀσθενῆ ψιθυρισμὸν ἀκούω κάπου. Τρέχω πρὸς αὐτὸν εὐθύς,

καὶ βλέπω Τουρκογύφτους ποῦ ἐσκάλιζαν εἰς τὴν ἀσθόλην. Ἐσφιξα τὸ τέκνον μου ἔς τὴν ἀγκαλιά μου καὶ ὠπισθοδρόμησα, ἀπὸ τὸν τρόμον καὶ τὴν φρίκην ἄφωτος καὶ παγωμένη. Ἐτρεξα καὶ ἔφυγα. Τὸν δρόμον τότε ἐπῆρα πρὸς τὰ Γιάννινα, ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τὸ ψῦχος τρέμουσα, ὡς καὶ ἀπὸ τὴν πείναν—νήστις πρὸ τριῶν ἡμερονύκτων ἤμην,—μὲ φορέματα σχισμένα εἰς τοὺς λόγκους, ὅπου ἔτρεχα, καὶ ἀπὸ τὴν ἀσθόλην μαῦρα. Ἐτρεχα ὅσον μ.ποροῦτα. Ἐξαφν' ἀκουσα φωνὰς καὶ τρέχω. Ἦσαν πλῆθος γυναικόπαιδα δεμένα, καὶ σὲ μία βρῦσι κἀθούνην μὲ τοὺς Τουρκαρβανίταις ποῦ τὰ ἔστερναν εἰς τὴν σκλαβιάν· τοὺς φθάνω καὶ ἡμιθανῆς ἔπεσα χάμου. «ὦ, δι' ὄνομα Θεοῦ, λίγο ψωμί, φωνάζω, λυπηθῆτέ με!» εἰς τὸ σχοινὶ τῶν ἄλλων οἱ Τουρκαλθανοὶ μὲ ἔδεσαν κ' ἐμένα, καὶ ψωμί ζηρὸν ἓνα κομμάτι μ' ἔρριξαν. Ἐγνώρισα ταῖς σκλαβωμέναις ἦσαν Χορμοθίτισσαις, καθὼς κ' ἐκείναις παρευθὺς μ' ἐγνώρισαν. Ταῖς ἐρωτῶ, τί ἔγεινεν ὁ ἄνδρας μου; Μὲ λέγουν, Ἐσκοτώθη. Ὁ πατέρας μου; Κ' ἐκεῖνος. Ἡ μητέρα, τὰ ἀδελφία μου; οἱ συγγενεῖς μου; Ἄλλοι κατεσφάγησαν, ἀλλ' εἰς τὰς φλόγας ζῶντες κατεκάησαν. Πρὶν φθάσω τὸ κομμάτι τὸ ζηρὸ ψωμί νὰ τὸ τελειώσω, ἔπετ' ἀπ' τὰ χέρια μου. Δὲν ἐκρατούμην· τῶν δακρῶν ἔσπασεν ὁ χεῖμαρρος, καὶ τότε ἤρχισαν μ' ἐμὲ τοὺς θρήνους καὶ αἱ ἄλλαι, καὶ μετ' οὐ πολὺ ὅλος ἐκεῖ ὁ λόγκος ἀπὸ τοὺς κλαυθμοὺς τῶν γυναικῶν ἀντήχει καὶ τῶν Ἀλθάνων τὰς βλασφημίας κ' ὕβρεις. Ἀπ' τὰ Γιάννινα ἦλθαν κατόπιν πλούσιοι Χριστιανοὶ σ' τοὺς Ἀρβανίταις καὶ μᾶς ἐξηγόρασαν. Ἐμένα μ' ἐξηγόρασ' ὁ πατέρας σου, γιατί' ἦταν φίλος τοῦ πατρός μου, καὶ ἀπ' ἐκεῖ ξεκίνησα μαζί του γιὰ τὰ Γιάννινα. Σ' τὸν δρόμον — δοκιμάζω, Εὐφροσύνη μου, σ' τὸν δρόμον νὰ βυζιάξω τὸ παιδί μου, καὶ — πῶς νὰ τὸ εἶπω, ὦ Θεέ μου τοῦτο, πῶς; — ἦτο νεκρὸν. Ἀκούεις, κόρη μου; νεκρὸν τὸ ὄρφανόν μου, τὸ βασανισμένον μου, τὸ δυστυχές μου τέκνον.

[Συνέχει δι' ὑπερτάτης βίας τοὺς λυγμούς της].

—Τὸ φερα νεκρὸν ἐδῶ σ' τὰ Ἰωάννινα καὶ τὸ ἴθαψα.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ [Ἐδακρυσ].

ὦ σὺ δυστυχιστάτη πάσης γυναικός, ταλαίπωρή μου Νάσω, ὦ γλυκεῖά μου καὶ ἀκριβὴ μητέρα!